

ROLUL ACTIVITĂȚILOR TURISTICE ÎN DEZVOLTAREA REGIONALĂ A ROMÂNIEI. CONSIDERAȚII GEOGRAFICE

Conf. univ. dr Claudia Popescu, Prof. univ. dr Silviu Neguț, Prof. univ. dr Florina Bran, Asist. univ. cercet. drd Gabriela Necșuliu (Borto)

Proiectul de cercetare, eșalonat pe doi ani (2003-2004), are ca obiectiv principal elaborarea unei analize geografice a fenomenului turistic în România, menită să ofere o imagine sintetică a stării actuale a turismului din perspectiva dezvoltării regionale.

Faza a doua a proiectului se axează pe analiza geografică a potențialului și infrastructurii turistice în spații regionale particulare, un interes special acordându-se pe analiza corelativă a obiectivelor de dezvoltare regională și a celor de dezvoltare turistică. Pentru evidențierea acestor elemente s-a analizat ca studiu de caz – regiunea turistică a Munților Apuseni.

Regiunea Munților Apuseni, prin delimitarea naturală evidentă între Podișul Transilvaniei și Câmpia Tisei, și prin caracteristicile etnografice, demografice și economice, constituie o entitate geografică, istorică și economică bine definită. După unele studii, această regiune cuprinde, pe lângă ariile montane propriu-zise, care reprezintă circa 76 % din suprafața totală și unele teritorii și așezări periferice, pe considerentul că, prin situarea lor la contactul cu muntele, economia lor este puternic angrenată în zona montană (Ailenei, 2002). Astfel considerată, suprafața totală a regiunii Apuseni este de circa 16200 km² (cca 7 % din suprafața țării, iar populația este de circa 674600 locuitori (circa 3 % din populația țării), rezultând o densitate medie de 42 locuitori / km². Ca habitat uman, Munții Apuseni prezintă unele deosebiri evidente față de celelalte compartimente majore ale Carpaților Românești. Aici se grupează peste 1266 de localități (dintre care 16 cu caracter urban), însumând o populație de circa 674600 locuitori (în 2000, față de 700000 de locuitori la recensământul din 1966), cu o densitate medie de 60 loc/km², ceea ce constituie o valoare demnă de relevat (fiind vorba de o zonă muntoasă). La nivelul diverselor compartimente de rang subordonat, densitatea așezărilor și a populației variază substanțial. Depresiunile din interior (Brad, Zlatna, Câmpeni, Abrud, etc) formează adevărate arii de condensare a așezărilor umane, cu un substanțial surplus de populație agricolă, explicând fenomenele de migrație sezonieră (la muncile agricole) sau definitive (cu precădere spre centrele industriale și chiar spre zonele agricole ale Câmpiei Banato-Crișene), ca și orientarea spre o serie de meșteșuguri, mult mai dezvoltate în trecutul relativ apropiat: ciubărărit, unelte agricole din lemn, spete, lăzi de zestre și alte obiecte sculptate (valorificând principala resursă a muntelui - lemnul), olărit, cojocărit, țesături și cusături tradiționale, geamgii, etc., în prezent un loc important deținându-l încă mineritul. *Gradul de urbanizare* a regiunii este redus, 30 %, chiar dacă includem în sistemul de așezări urbane orașele situate în arealele limitrofe Munților Apuseni (municipiile Zalău, Alba Iulia, Deva, orașele Turda, Câmpia Turzii, Orăștie, Simeria, Lipova, Pâncota, Sebiș, Beiuș, Ștei, etc.). Includerea acestor centre urbane limitrofe este justificată prin rolul lor de centre polarizatoare a forței de muncă dar și a fluxurilor energetice și informaționale convergente acestora. Cele opt centre urbane situate în interiorul regiunii montane (Nucet, Vașcău, Câmpeni, Baia de Arieș, Abrud, Brad, Zlatna, Geoagiu) sunt toate orașe mici cu mai puțin de 10000 de locuitori (trei dintre acestea având sub 5000 de locuitori), cu excepția orașului Brad, care înregistra în 2001 circa 17 600 de locuitori (figura 2). Funcțiile economice ale acestora, industrial-agrare, înregistrează unele diferențieri la nivelul ramurilor industriale precumpănitoare: Brad – industrie constructoare de mașini (Gura Barza), prelucrarea lemnului și laptelui; Câmpeni – prelucrarea lemnului, mobilă; Abrud – textilă, lemn, alimentară; Zlatna – metalurgie neferoasă, industrie chimică, Nucet – industrie extractivă (Băița), industrie textilă.

Caracteristic pentru Munții Apuseni este dominanța absolută a satelor mici și foarte mici, și anume 348 de sate sub 100 de locuitori, din care 42 de sate având sub 20 de locuitori. Numărul de sate cu 100-499 de locuitori este de 578. Densitatea satelor la 100 km² este superioară mediei pe țară (7,9 sate/100 km² față de 5,5 sate/100 km²), remarcabilă fiind situația din Țara Moșilor, unde densitatea este de 22,3 localități/100 km².

Problemele socio-economice din regiunea Munților Apuseni, cuprinzând partea vestică a județului Alba și teritorii adiacente aparținând județelor Cluj, Bihor (regiunea Nord-Vest), Arad și Hunedoara (regiunea Vest) sînt legate de gradul ridicat de dispersie în teritoriu a așezărilor umane, ceea ce determină mari deficiențe în asigurarea infrastructurii tehnico-edilitare, precum și de dinamica negativă a populației generată de rata mare de emigrație și îmbătrânirea demografică. La acestea se adaugă specializarea unei mari părți a forței de muncă în minerit, sector economic dominant în această zonă, aflat în prezent în declin. Alte zone confruntate cu grave probleme de poluare cuprind orașele Zlatna, Abrud, Cîmpeni (județul Alba), precum și teritoriile adiacente acestora. De altfel, uzinele de metale neferoase din Zlatna sunt recunoscute ca fiind printre cei mai mari agenți poluatori din Europa. În zona acestor localități, fenomenul poluării afectează toți factorii de mediu (aer, apă, sol), ceea ce generează frecvente ploi acide, cu repercusiuni grave asupra vegetației din zonă și sănătății oamenilor, ca și grave alunecări de teren. În depresiunile Abrud și Cîmpeni și pe valea Arieșului apa este principala componentă alterată a mediului, prin deversări de la exploatarea miniere și flotațiile din

zonă. Al treilea tip de zone cu probleme este reprezentat de localitățile monoindustriale, afectate de rate înalte ale șomajului datorită restructurărilor din industria minieră (zona minieră Apuseni – județul Alba, Ștei-Nucet-Drăgănești, Brad, toate declarate „zone defavorizate”) și din industria metalurgică, chimică, și constructoare de mașini (Aiud, Cugir, Zlatna – județul Alba, etc). Aceste disfuncționalități socio-economice și de mediu impun obiective specifice de intervenție în vederea dezvoltării durabile a regiunii; unele dintre aceste obiective de dezvoltare sunt conexe sau chiar se identifică cu cele de dezvoltare a activităților turistice în regiune, fiind evident faptul că principala cale de revigorare economică și socială a regiunii fiind cea a valorificării durabile a resurselor turistice, deosebit de bogate și diverse în Munții Apuseni.

Fondul turistic natural al Munților Apuseni este extrem de bogat și diversificat, dar folosit numai parțial. Se impune, mai ales, relieful carstic – cu numeroase peșteri, avenuri, chei complexe de doline, cursuri subterane, izbucuri, etc. – deosebit de spectaculos în arealele calcaroase mai extinse (Padiș-Cetățile Ponorului, din Munții Bihor, Munții Pădurea Craiului, Munții Trascăului, Platoul Vașcăului, etc.). Aceștia li se adaugă lacurile de baraj din sistemele Someșul Cald, Iada-Drăgan-Săcuieu și numeroasele rezervații naturale.

Un loc important îl ocupă sursele de ape minerale, atât termale, valorificate în stațiuni balneoclimaterice (Moneasa, Geoagiu Băi, Vața de Jos), cât și atermale, îmbuteliate (Boholt). Alte stațiuni turistice dezvoltate Munții Apuseni sunt Fântânele (Beliș) și Stâna de Vale, ultima deținând amenajări și pentru sporturile de iarnă. Munții Bihor reprezintă partea de maxim interes turistic din Munții Apuseni. Pe o suprafață relativ restrânsă sunt concentrate numeroase obiective naturale, aici fiind una dintre cele mai mari concentrări de obiective turistice pe unitatea de suprafață. Cele mai multe reprezintă forme carstice spectaculoase: chei, abrupturi, peșteri, avene, izbucuri, cascade, câmpuri de lapiezuri și doline. Din acest ansamblu se detașează ca valori absolute Cetățile Ponorului, ghețarul de la Scărișoara, peștera Pojarul Poliței, Cheile Galbinei și ale Someșului Cald, Platoul Padișului, constituind nucleul Parcului Natural Munții Apuseni.

În aria Munților Bedeleu-Trascău se disting prin pitorescul lor cheile Turzii, Râmeților, Tecșești, Gâlzii, Ampoitei, peșterile Huda lui Papară și Lilieilor, stâncile cu aspect columnar de la Întregalde, lacul Ighiel, etc. Dintre obiectivele legate de activitatea vulcanică se detașează „Detunatele”, rezervație de interes științific.

Multe din localitățile rurale dețin un potențial natural și cultural istoric remarcabil, iar cele care și-au dezvoltat infrastructura turistică necesară (pensiuni agroturistice), au intrat în circuitul satelor turistice. Cele mai multe sunt situate în Parcul Natural Apuseni (Albac, Arieșeni, Scărișoara, Gârda de Sus, Pietroasa, Giulești, Mățișești, Horea, Casa de Piatră, etc.).

Resursele etnografice și istorice sunt deosebite: numeroase obiective social-istorice (Avram Iancu, Țebea, Mesteacăn, Albac, etc.) manifestările folclorice tradiționale (Târgul de Fete de pe muntele Găina, Târgul de toamnă de la Negreni, în Culoarul Crișului Repede) în zone etnografice de mare originalitate – Țara Moților de pe bazinul superior al Crișului Alb, Țara Zarandului, Depresiunea Beiușului, zona Sălaj și Hedin. etc.

Din ansamblul atracțiilor antropice un interes aparte pentru turism prezintă elementele de cultură materială și spirituală populară, precum și cele care marchează momente și locuri legate de trecutul istoric al Munților Apuseni, printre care: etnografia și folclorul reprezentate prin bisericile de lemn din Arieșeni (1791), Gârda de Sus (1781), Lăzești – comuna Scărișoara (secolul al XVIII-lea), Vidra (secolul al XIII-lea); prelucrarea artistică a lemnului la Arieșeni, Gârda de Sus, Albac, Sohodol, Avram Iancu, Ponor; țesături populare la Chișcău și Arieșeni; port popular tradițional la Gârda de Sus; mori de apă pe Valea Stearpă (afluent al Arieșului), pe Valea Gârda Seacă, datând din secolul al XVIII-lea, la Costești (comuna Horea), pe Valea Morilor (Ponor); muzee etnografice la Albac, Avram Iancu, Lupșa, colecția etnografică „Roman Flutur” din comuna Pietroasa, Chișcău; formații artistice populare în Albac (formație de dansuri), Horea (formație de tulnicărese), Lupșa (manifestări folclorice), Avram Iancu (formație de tulnicărese); vestigiile și monumentele istorice: urmele unei exploatare miniere de pe timpul romanilor și muzeul mineritului la Roșia Montană; muzee memoriale la Horea și Avram Iancu; locuri istorice legate de trecutul moților, cele mai importante aparținând de răscoala țărănească condusă de Horea, Cloșca și Crișan din localitățile Horea, Scărișoara, și de Avram Iancu, supranumit „Crăișorul –Munților”, simbol de bărbăție și patriotism al Țării Moților, în localitatea Avram Iancu; obiective turistice tehnico-economice: barajele și lacurile de acumulare de la Fântânele (pe valea Someșului), Leșu (pe valea Iadolina) și Drăgan (pe Valea Drăganu), precum și Lacul Mihoești, în afara parcului, la confluența Arieșului Mare cu Arieșul Mic.

Potențialul de poziție al zonei este foarte important atât în raport cu cererea internă, cât și cu cea externă. Din punct de vedere al cererii interne, există câteva orașe mai apropiate care pot furniza suficienți turiști pentru compensarea variației de fluxuri inter-sezoniere: Timișoara, Arad, Cluj, Oradea, Deva. În privința fluxurilor externe, poziția în vestul țării poate fi considerată ca fiind favorabilă. Aeroporturile de la Timișoara și Cluj pot deveni principalele porți de acces spre zona Munților Apuseni. Actuala campanie de relansare a turismului românesc pe piețele internaționale poate reprezenta o bună oportunitate pentru revigorarea turismului din zonă.

Spațiile de cazare omologate cuprind 6869 de locuri, unde ponderea cea mai mare o dețin hotelurile din stațiuni cu 3332 de locuri, vilele cu 1633 de locuri și cabanele cu 907 locuri.

Structurile turistice de agrement sunt reduse ca structură și număr, fiind vorba de pârtiile de schi de la Stâna de Vale deservite de câte un babyschi și un teleschi, pârtia de schi de la Vârtoș (Arieșeni), deservită de un teleschi, precum și agrementul nautic de pe Lacul Fântânele (bărci cu rame, hidrobiciclete), pârtia de schi de la Fântânele, deservită de un teleschi.

Formele de turism cel mai frecvent practicate în regiunea turistică a Munților Apuseni sunt turismul de odihnă și recreere în stațiunile turistice, sporturi de iarnă, speoturismul, alpinismul, drumețiile montane, pescuitul, turismul de aventură, turismul cultural, o dezvoltare impotantă înregistrând și ecoturismul și agroturismul. În zona studiată există mai multe gospodării omologate pentru turismul rural, astfel: județul Alba (48) în satele Albac – 25, Horea – 5, Bucium – 10, Gârda de Sus – 6, Scărișoara – 2, județul Bihor (51) în localitățile Pietroasa – 5, Chiscă – 7, Giulești – 3, Gurani – 4, Cristianii de Jos – 4, Hăncirș – 4, Târcaia – 3, Finiș – 7, Ioaniș – 5, Căbești – 2, județul Cluj (60) repartizate în localitățile Ciucea, Poieni, Săcuieni, Mărgău, Călățele, Beliș, Râșca, Căpușu Mare, Băișoara; județul Sălaj (23) repartizate în localitățile Almaș, Buciumi, Plopiș, Fildu de Jos, Cuzăplac, Cizer. În raport cu numărul mare de gospodării existente și de resursele din zonă se poate spune că există un cadru prielnic pentru dezvoltarea turismului rural. Caracteristicile zonei (localități răsfirate) fac oportună dezvoltarea turismului rural în Munții Apuseni. Considerăm că Legea privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național (secțiunea a III a zone protejate) oferă condiții excelente pentru dezvoltarea turismului rural. Pe lângă instituirea Parcului Natural Apuseni, acest act normativ delimitează o serie de obiective naturale protejate (peste 130), din care amintim:

Detunata	Goală,	Detunata	Flocoasa
----------	--------	----------	----------

(com. Bucium), Râpa Roșie (Sebeș), Piatra Despăcată (Roșia Montană), Peștera Ghețarul Scărișoara (Gârda de Sus), Peștera Ghețarul de la Vârtop (Arieșeni), Cheile Râmețului (Râmeț), Pădurea Vodolm (Ocoliş), Poiana de narcise de la Negrileasa (Bucium), Molhașurile Căpățânei (Bistra), Poienile cu narcise din Tecșești (Întregalde), Calcarele de la Ampoița (Meteș), Cheile Întregalde (com. Întregalde), Cheile Vălișoarei (Livezile), Șesul Craiului-Scărița Belioara (Poșaga), Calcarele cu orbitoline de la Piatra Corbului (Meteș), Dealul cu Melci (Vidra), Pârâul Bobii (Aiud), Calcarele de la Valea Mică (Zlatna), Pădurea Sloboda (Aiud), Iezerul Ighiel (Ighiu), Cheile Văii Morilor (Vidra), Cheile Poșegii (Poșaga), Cheile Runcului (Ocoliş), Cheile Pociovaliștei (Ocoliş), Cheile Glodului, Cheile Cibului (Almașu Mare), Cheile Caprei (Zlatna), Cheile Ampoiței (Meteș), Cascada Vârciorog (Arieșeni), Peștera Urșilor-Chiscău (Pietroasa); în județul Cluj – Cariera Corabia (Gilău), Peștera Vârfurașu (Mărgău), Fânațele Suatu (Suatu), Fânațele Clujului-Copârșia (Cluj Napoca), Valea Morilor (Feleacu), Pârâul Dumbrava (Ciurila), Cheile Turzii (Mihai Viteazu), Lacul Știucilor (Fizeșu Gherlii), Calcarele cu hippuriți din Valea Cireșului (Bratca), Locul fosilifer de la Cornișel (Borod), peștera Meziad (Remetea), la care se adaugă Parcul Natural Apuseni împreună cu rezervațiile naturale și monumentele naturii incluse în perimetrul acestuia: Cheile Gârdișoarei (Arieșeni), Cheile Ordâncușei (Gârda de Sus), Cheile Albacului (Albac), etc.

Partea a doua a studiului tratează problema dezvoltării regionale a Munților Apuseni, punând în evidență corelațiile existente între obiectivele de dezvoltare turistică și obiectivele de dezvoltare regională – în programele de dezvoltare naționale și regionale cu impact asupra teritoriului Munților Apuseni. Procesul de dezvoltare în regiunea Munților Apuseni trebuie să se realizeze în concordanță cu criteriile Uniunii Europene ce au legătură cu eligibilitatea proiectelor în vederea finanțării, promovării produselor românești pe piața externă prin atragerea capitalului străin, a investitorilor străini, a tehnologiilor moderne ce devin elemente esențiale pentru mărirea volumului exportului. Alegerea celor mai potrivite criterii, aplicarea lor și identificarea prin selecție a obiectivelor, sunt etape foarte importante în procesul de elaborare a politicilor de dezvoltare regională (zona Munților Apuseni), ierarhizarea acestor obiective determinând, în final, succesul dezvoltării regionale. Ținând seama de realitatea că Munții Apuseni constituie un areal unitar, un sistem încheiat din punct de vedere geografic, al vieții economice și sociale, al tradițiilor istorice și culturale, politica de dezvoltare regională este cadrul cel mai adecvat care poate oferi soluții de dezvoltare printr-o abordare sistemică, concepând dezvoltarea acestui areal în dependență de problemele și necesitățile specifice ale regiunii, formulate de către autoritățile și comunitățile locale. Este de remarcat că programul care ar permite relansarea Munților Apuseni trebuie să corespundă caracteristicilor unui program de dezvoltare regională: să aibă o abordare multi-sectorială; să asigure coordonarea și coerența tuturor activităților preconizate; să stimuleze parteneriatul dintre actorii publici și privați în realizarea lucrărilor; să mobilizeze cât mai multe surse de finanțare.

Un aspect mai dificil în abordarea și rezolvarea situației complexe a Munților Apuseni îl constituie faptul că această zonă se întinde pe o suprafață care, din punct de vedere al organizării administrativ-teritoriale, aparține la șase județe (Alba, Arad, Bihor, Cluj, Hunedoara și Sălaj) și care, la rândul lor, sunt incluse la trei regiuni de dezvoltare diferite, respectiv Vest, Nord-Vest și Centru. Aceasta înseamnă că rezolvarea diferitelor probleme privind dezvoltarea zonei revine în sarcina unui mare număr de instituții, că autoritățile cu atribuții în administrarea zonei aparțin mai multor structuri ale administrației publice sau neguvernamentale. Corelarea măsurilor și acțiunilor ce se vor întreprinde în fiecare regiune, privind dezvoltarea Munților Apuseni, va trebui să se extindă dincolo de granițele administrative ale regiunilor, deoarece procesele și fenomenele au caracteristici zonale, care nu se opresc la granița arbitrară a regiunilor. Problemele cu care se confruntă această regiune au fost tratate în documentația intitulată *Planul de amenajare a teritoriului zonal Munții Apuseni* inițiat de Ministerul Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriului la solicitările primite de la autoritățile locale și întocmit de Institutul Național URBANPROIECT în perioada 1993-1995. În ședința de guvern din 23 ian 1996 s-a hotărât ca, pe baza concluziilor PATZ Munții Apuseni, să se elaboreze un program concret de intervenție intitulat „*Tara Moșilor*”. Programul conturează următoarele direcții principale de acțiune: scoaterea din izolare a unor localități prin îmbunătățirea echipării tehnice și integrarea zonei în rețele de infrastructură majoră (căi de transport, rutier, feroviar, aerian, alimentare cu energie electrică, comunicații); stabilizarea populației prin asigurarea unui cadru de viață comparabil cu acele din alte zone ale țării; valorificarea superioară a potențialului natural al zonei prin eficientizarea, restructurarea și diversificarea activităților economice, stimularea întreprinderilor mici și

mijlocii cu capital privat; protejarea patrimoniului natural și construit în vederea dezvoltării durabile a zonei și a turismului rural performant. Cele patru obiective ale programului au fost eșalonate pe etape: 1996 – înlăturarea efectelor inundațiilor din 1995, continuarea lucrărilor în curs de execuție și demararea unor lucrări noi; 1997-2000: viabilizarea rețelei rutiere și realizarea în domeniul social a unor obiective de maximă necesitate și terminarea lucrărilor de electrificare; etapa după 2000: atingerea unui nivel de dezvoltare economică și socială comparabil cu al celorlalte zone ale țării și integrarea în circuitul turistic european. Un alt program special pentru sprijinirea dezvoltării economico-sociale a unor localități din Munții Apuseni a fost aprobat prin H.G. 323 din mai 1996. Ulterior, în august 1996 a apărut ordonanța 27 privind acordarea de facilități persoanelor care domiciliază în unele localități din Munții Apuseni și Rezervația Biosferei Delta Dunării.